

ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ФАНЛАРНИ ЎҚИТИШГА ҚЎЙИЛАДИГАН ЗАМОНАВИЙ ТАЛАБЛАР

АЛИШЕР ЭРГАШЕВИЧ ЭРНАЗАРОВ

alexchigatay1213@gmail.com

Республикамызда ижтимоий-иқтисодий, сиёсий, маънавий ва маданий соҳаларда амалга оширилаётган ислоҳатлар таълимни, кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан янгилаш ва ривожлантиришни талаб этади. Шу боис таъдим тизимини замон талаблари даражасида ва эришилган тажрибалар асосида ривожлантириш орқали ўсиб келаётган ёш авлодни жамият ҳаётида фаол иштирок этадиган ҳар томонлама етук ва юксак маънавиятли комилсонлар қилиб тарбиялаш давлатимизнинг энг устувор йўналишларидан ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” мамлакатимизда таълимни равнақ топтириш ва юқори малакали мутахассисларни тайёрлаш борасидаги ислоҳатларни амалга оширишнинг назарий ва амалий асосини ташкил қилиб, келгусида таълимни янада ривожлантиришнинг истиқболларини белгиловчи тарихий аҳамиятга молик ҳужжатдир. Бу ҳужжатларда ватанимизнинг келажаги бўлган ёшларни вояга етказиш, уларнинг ўзларидаги мавжуд истеъдод ва иқтидорни намоён этишларига алоҳида эътибор берилган, мамлакатимиз таълим тизимини ислоҳ қилишнинг асослари, тамойиллари ва босқичларини белгилаб берганлигини алоҳида таъкидлаш лозим. Миллий мустақиллик ғоялари сингдирилган бу тарихий ҳужжатлар муваффақиятли амалга оширилмоқда. Бунинг натижасида ривожланган мамлакатлар таълим тизимини ўрганишга ҳам кенг йўл очилди. Ўз навбатида хорижий мутахас-сислар ҳам мамлакатимиз таълим тизимида рўй бераётган ислоҳотларни ўрганиб, уларга ижобий баҳо бермоқдалар. Бу каби ўзаро алоқалар ўз навбатида мамлакатимиз таълим тизимида ривожланган мамлакатлардаги илғор педагогик технологияларни ўз миллий кадриятларимиз нуқтаи назари-дан таҳлил қилиб, ўқув жараёнига жорий этишни ҳам тақозо қилмоқда. Зеро, бу каби амалий ишлар мамлакатимиз таълим тизимини жаҳон таълим стандартлари билан интеграциялашувининг асосий белгиларидан бири бўлиб ҳисобланади. Шундай экан биз таълим жараёнида фанларни педагогик технологиялар асосида ўқитишга эътиборимизни қаратишимиз керак.

Фанларни ўқитишда мавзулар таркибида кириш ва асосий қисмлар, амалий семинар ва тажрибалар ҳақида тавсиялар, дарслик ва ўқув қўлланмаларининг рўйхати. Давлат таълим стандартлари талабларидан келиб чиқиб, маълум фанлардан чизма-ҳисоб, курс ишлари ва лойиҳалари ва уларнинг мавзу ва йўналишлари ҳам келтирилиши мумкин. Мавзуларга ажратилган соатлар, мавзулар бўйича қўлланувчи дидактик ва техник воситалар, мавзулар ва бўлимлар бўйича билимини назорат қилиш турлари ҳамда тегишли услубий тавсиялар аниқ кўрсатилиши лозим.

Фанларни ўқитишда фан, техника, технологиянинг сўнги ютуқлари, Республикада жорий этилган узлуксиз таълим тизимининг таълим турлари ўртасидаги узвийлик ва узлуксизликни таъминлаши, айниқса олий таълимда узлуксиз ўқитиладиган фанларда мавзуларнинг мантикий кетма-кетлиги, оддийдан мураккабликка, хусусийдан умумийликка ўтиб бориш тамойилларига амал қилиниши шарт. Талабаларнинг мустақил билим олиш, ўқитиш жараёнини педагогик технологиялар асосида ташкил этишга, мавзуларнинг бир хил талқинида такрорланмаслигига эътибор берилиши зарур. Фаннинг мақсади тармоқ таълим стандартидан келиб чиққан ҳолда шу

ўқув фани ўқитилишидан асосий мақсад нимада эканлиги ёритилади. Мақсаддан келиб чиққан ҳолда шу фан ўқитилиши жараёнида талабаларда қандай кўникма ва билимлар шаклланиши аниқ кўрсатилади.

Фанларни ўқитишга қўйиладиган талаблар:

Тарихийлик. Фан тарихи, ривожланишининг хусусиятларини акс эттириш. Фанга улкан ҳисса қўшган олимлар ва тарихий шахслар ҳаёти ва фаолияти билан таништириш.

Замонавийлик. Фаннинг ҳозирги даражасига мувофиқ билим бериш.

Гуманитарлик. Инсонпарварлик, элпарварлик ва эзгулик ҳояларига амал қилиш.

Халқаро стандарт. Таълим тизими турлича бўлган камида иккита ривожланган хорижий давлатда амалда бўлган мутаносиб ўқув дастурлари билан солиштириш.

Рақобатбардошлик. Ривожланаётган давлатларда амалда бўлган ёки ишлаб чиқиладиган мутаносиб ўқув дастурларига нисбатан илғорлик.

Миллийлик. Марказий осиеда яшаган ёки фаолият кўрсатган, ўзбек тилида ижод қилган олимлар ва тарихий шахсларнинг фан ривожланишига қўшган ҳиссасини чуқур ва илмий асосланган тарзда баён қилиш.

Изчиллик. Фан ҳақида систематик, мантикий муқобил ҳамда олий таълимга тааллуқли мутаносиб фан дастурлари билан мувофиқлаштирилганлик.

Жозибадорлик. Талабаларни фанга қизиқтириш ва қизиқишини ўстириш, ошондан мураккаб томон баён услубини қўллаш.

Амалийлик. Фанни ҳаёт билан, назарияни амалиёт билан узвий боғлайдиган услубиётига риоя қилиш.

Новаторлик. Ўзбекистоннинг ўз тараққиёт йўлидан ривожланиш стратегияси ва Миллий дастур талабларидан келиб чиқиб, новаторлик, янги педагогик технологиялар, таълим соҳаси инновацияларига очиқлик.

Фаннинг тузилиши:

1. Фаннинг номи.
2. Фаннинг мақсади ва вазифалари.
3. Фаннинг мазмуни.
4. Мавзулар режаси.
5. Ўқитиш воситалари, методлари, турлари ва шакллари.
6. Баҳолаш тизими.
7. Фойдаланилган адабиётлар.

Фанлар бўйича билим, кўникма ва малакалар мазмуни, ҳажмини, уларни ўрганиш кетма-кетлиги белгиланади.

Кўникма. Педагог ўз фанининг моҳиятидан келиб чиққан ҳолда ҳамда тармоқ стандартларига мувофиқ равишда шу фан талабаларда қандай кўникма ва билимларни шакллантиришдан келиб чиққан ҳолда ёзиб чиқади.

Билим. Талабалар фанни ўқиб тугатгандан сўнг юқоридаги кўникма ва билимларга эга бўлишлари лозим.

Олий ўқув юртларида фанларни ўқитишга қўйиладиган замонавий талаблар қуйидаги жиҳатларни ўз ичига олади:

- Ўқитишнинг интерфаол ва инновацион усулларидан фаол фойдаланиш: Ўқитувчилар интерфаол ва рағбатлантирувчи таълим муҳитини яратишга, жумладан, интерактив технологиялар, мультимедиа, виртуал реаллик ва бошқа замонавий ўқитиш воситаларидан фойдаланишга интилиши керак.
- Амалий йўналтирилганлик: ўқувчилар олинган билим ва кўникмаларни амалиётда қўллашлари учун назария ва реал амалий мисоллар ўртасидаги боғлиқлик зарур.
- Турли хил таълим услублари ва талабаларнинг индивидуал эҳтиёжларини қондириш: Ўқитувчилар ўқувчиларнинг ўрганиш усулларидаги фарқларни тан олишлари ва максимал таълим самарадорлигини таъминлаш учун турли усуллар ва материалларни таклиф қилишлари керак.
- Танқидий фикрлаш ва муаммони ечиш кўникмаларини ривожлантириш: ўқув жараёни ўқувчиларда таҳлил қилиш, баҳолаш ва муаммони ҳал қилиш кўникмаларини ҳамда мустақил ижодий фикрлаш қобилиятини ривожлантиришга қаратилган бўлиши керак.
- Талабаларни ўқув жараёнига фаол жалб қилиш: Ўқитувчилар дарс давомида ўқувчиларнинг фаол иштирокини рағбатлантиришлари, муҳокама ва ҳамкорликни рағбатлантиришлари, ўқувчиларга мустақил равишда қўшимча материалларни ўрганишлари ва ўрганишларига имкон беришлари керак.
- Баҳолаш ва фикр-мулоҳазалар: Ўқитувчилар талабаларга аниқ ва холис баҳо беришлари ва ўқувчиларнинг илмий ютуқларини ривожлантириш ва яхшилашга ёрдам бериш учун ўз вақтида фикр-мулоҳазаларини тақдим этишлари керак.
- Таълим мазмунини янгилаш: Педагогик жараён билим ва технология ўзгаришларини ҳамда меҳнат бозори эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда доимий равишда янгиланиб туриши керак.
- Фанлараро ва мослашувчанликни ривожлантириш: фанларни ўқитиш фанлараро фикрлашни ривожлантиришга ва талабаларнинг турли соҳалардаги ўзгаришлар ва янги талабларга мослашиш қобилиятига ёрдам бериши керак.
- Ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш: Ўқитувчилар ахборотни самарали узатиш ва қабул қилиш, шунингдек, онлайн курслар ва масофавий таълим каби замонавий таълим шакллари қўллаб-қувватлаш учун замонавий технологияларни пухта эгаллашлари керак.
- Ўқитувчининг узлуксиз ривожланиши: Ўқитувчилар доимий равишда ўқитувчилик маҳоратини оширишга, ўқитишнинг янги усулларини ўрганишга ва ўз соҳаси бўйича қўшимча билим олишга интилиши керак.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Азизхўжаева Н.Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. Т., 2003.
2. Абдалова С., Мавлянов А. Мустақил таълимни ташкил этиш технологияси. -Т.: Фан ва технология, 2009. - 91 б.
3. Мавлянов А., Абдалова С., Юсупова Л. Интерфаол усуллардан фойдаланиб ўтиладиган машғулотларда таълим олувчиларнинг мустақил фикрлашини ривожлантириш. -Т.: Фан ва технология, 2009. - 102 б.
4. Мавлянов А., Жавлонов Ш., Абдалова С., Юсупова Л. Педагогик технология тамойиллари асосида дарс машғулотларини олиб бориш техноло-гияси. -Т.: Ворис, 2010. -112 б.
5. Ergashevich, E. A. (2024). TEACHER'S PREPARATION FOR TRAINING TRAINING AND TYPES OF TRAINING TRAINING. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education* (2994-9521), 2(1), 280-286.
6. Ergashevich, E. A. (2024). STRUCTURE OF A SAMPLE TRAINING COURSE AND MODERN REQUIREMENTS FOR IT. *Excellencia: International Multi-disciplinary Journal of Education* (2994-9521), 2(1), 309-316.

7. Ergashevich, E. A. (2024). THE ROLE OF BLOOM'S TAXONOMY IN DETERMINING PEDAGOGICAL OBJECTIVES IN THE PROCESS OF EDUCATIONAL LESSONS. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education* (2993-2769), 2(1), 264-270.
8. Эрпазапов, А. Э. (2022). Oliy ta'lim muassasalarida pedagoglarning o'quv mashg'ulotiga tayyorgarligi bosqichlari, shakllari, komponentlari va mezonlari. *Sohibqiron yulduzi. Ijtimoiy-tatixiy, ilmiy va ommabop jurnal. –Қапуу*, (1), 188-193.
9. Ergashevich, E. A., & Mado, A. (2024). Methodology of Organizing and Implementing Training Activities. *Academia Open*, 9(1), 10-21070.

